ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№10(4)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 586 sahifa,
20-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

MUNDARIJA

Pedagogical Model for Developing Students' Communicative Competence: Organisation of Experimental Work and Evaluation of its Effectiveness 10
Mukhamedova Matlyuba Satvaldiyevna, Xudoyberdiyev Olloqul Isaqovich

Bakalavriat darajasida bo'lajak matematiklarning kasbiy hamda amaliy malakalarini rivojlantirish usullari ... 17
Abduraxmonov Abdumo'min, Sheraliyev Aliboy Tulboyevich

Sport mashg'ulotlarini real vaqt rejimida boshqarishda ter biomarkerlarini o'lchovchi taqiladigan biosensorlar 20
Meliqo'ziyev Azizjon Adxamjon o'g'li

Ekstremal issiqlik sharoitida sportchilarning ish qobiliyatini oshirish shakllari: akklimatsiya, sovitish va individual gidratatsiya dalillari 26
Qodirova Shahlo Shavkatjon qizi

Mikroorganizmlarda fermentatsiya orqali energiya hosil bo'lishi va uning biotexnologik ahamiyati 31
Raxmatullaeva Maxfuza Igamberdiyevna

Bo'lajak pedagoglar tayyorgarligida learning analytics asosidagi metodik ta'minotning mazmuni va tuzilishi 37
Akbarova Sevaraxon Xusanboy qizi

Sovet davridan mustaqillik davrigacha O'zbekistonda suv siyosatining tarixiy transformatsiyasi: Orolbo'yi inqirozi misolida 45
Dadaboyev Nodirbek Ergashali o'g'li

Digital SAT matematika bo'limida maxsimal (800 ball) natijaga erishish strategiyalari va desmos interfaol imkoniyatlaridan foydalanish 51
Abdullayev G'ayratjon Mutalipovich

Ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan pedagoglarning, kreativ yondashuv asosida talabalarning nutq va tafakkurini rivojlantirishga oid nazariy bilim hamda amaliy malakalarga egaligi 55
Abdullayeva Mavluda Aribovna

Bo'lajak pedagoglarda pedagogik improvizatsion ko'nikma va malakalar 62
Ablokulov Sherali Davronovich

Interaktiv platformalar vositasida bo'lajak pedagoglarning texnologik-amaliy kompetensiyasini rivojlantirish: elektron ta'lim resurslarini yaratish tajribasi 66
Maxmudov Abduxalim Xamidovich, Yo'ldashev Axrorjon Egamnazar o'g'li

Elektr yoritish fanini o'qitishda yangi interfaol metodlarning ahamiyati 71
Nasretdinova Feruza Nabiyevna

Developing Methodological Decision-Making Skills in Pre-Service English Language Teachers Through Clil-Based Tasks 75
Nilufar Achilovna Tuxtayeva

Developing Linguocultural Competence Through Digital Storytelling in English Language Teaching: an Integrated Approach 79
Rakhimov Mansur

Nature of Speaking in EFL Contexts: Fluency, Accuracy, and International Competence 83
Rashidova Nodira Khabibullayevna, Egamberdiyeva Marjona Abdurasul kizi

Autizmli bolalarning sensor rivojlanishida ta'lim muhitining o'rni 89
Sh. A. Nurmatova

Ta'limda inson va sun'iy intellekt hamkorligining metodologik transformatsiyasi: inson markazli pedagogik paradigma 94
Tadjimatova Xosiyatxon Botirjon qizi

Ingliz tilini o'qitishda aralash metodlarni qo'llashning didaktik asoslari va darsni loyihalash modeli 102
Usmonova Dilnoza Muratovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Онлайн-проекты как механизм формирования профессиональных навыков у будущих учителей русского языка 106
Матниязова Азиза Бахтияровна

Malakali dzyudochilarni tayyorlashda texnik-taktik mahoratni takomillashtirish mexanizmlariga innovatsion yondashuv 110
Tangriyev Abdullo Tovashevich

Malakali dzyudochilarni xalqaro musobaqalarga tayyorlash tizimini takomillashtirish: Olimpiya saralash davrida rejalashtirish va cho'qqi shaklga chiqarish 116
Tangriyev Abdukarim Tovashevich

Sinfdan tashqari faoliyatlar jarayonida hadislarga asoslangan ma'naviy-axloqiy tarbiyaning pedagogik salohiyati va amaliy asoslarini takomillashtirish 122
Fayzullayeva Gulnoza Kamolovna

Ta'lim loyihalarining iqtisodiy-pedagogik samaradorligini baholashning nazariy-metodologik asoslari 129
Saitxonov Bobomurod Po'latovich

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan logopedik mashg'ulotlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi 133
Tojiboyeva Osiyoxon Alisher qizi

Aksiologik yondashuvning pedagogik va psixologik mohiyati 138
Hafizov Shahriyor Shavkatovich

Emotsional intellektni rivojlantirishda kognitiv yondashuvning nazariy-metodologik asoslari 142
Nishonova Lobar Mirzakulovna

Boshlang'ich sinflarda ongli o'qishni leksik-kognitiv yondashuv asosida rivojlantirish 146
Ne'matova Diyora Baxodir qizi, Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna

O'qituvchilarda kasbiy stressning yuzaga kelishiga ta'sir etuvchi individual-psixologik omillar 153
Konratbayeva Ayjamal Bazarbayevna

Xorijiy tajribada neyropedagogik yondashuvlar va kognitiv boshqaruv modellari: kengaytirilgan tanqidiy komparativ tahlil 158
Izzatullayeva Zohidaxon Sunatdullayevna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik mahoratini rivojlantirish muammosi: pedagogik tahlil 164
Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Israilova Oydin Uchkun qizi

O'zbek musiqiy merosi va uni talabalarda qadriyatli munosabat sifatida shakllantirish 169
Mannapov Sultonali, Mansurova Nigoraxon Rustamjonovna

Integrativ ta'lim texnologiyalari va raqamli vositalar asosida bilish kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi 173
Quvvatova Mohira Hikmatillayevna

Maktabgacha ta'limda 6–7 yoshli bolalarning metakognitiv kompetensiyalarini o'yin faoliyati orqali rivojlantirishning texnologik dasturi va uni amaliyotga tatbiq etish tizimi 177
Nuritdinova Xurshida Narpulatovna

Futbol texnikasining asosiy elementlari va texnik harakatlarni bajarish usullarini o'rgatish 182
Sadriddin Tulepov

Innovatsion ta'lim muhiti asosida pedagogika fanini o'qitish modelining samaradorligini tajriba-sinov asosida baholash 187
Abdusattorova Sarvinoz Norqo'zi qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida badiiy idrok va fanga oid kompetensiyalarni rivojlantirishning sinergetik-integrativ asoslari 192
Abdullayeva Feruza Nurillayevna

Rus tilini o'qitish jarayonida talabalarning o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi 197
Allayarova Dilfuza Klichevna

Practical Methodological Approaches to Developing Management Skills of Deputy Directors in Preschool Educational Organizations Principles of Connecting Theoretical Knowledge With Practical Activity 201
Makhamadalieva E'zoza Rustamkhuja

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kimyo muhandisligi terminologiyasida polisemiya hodisasi 205
Shomurodova Zebiniso Rajabovna

Talabalar o'quv muvaffaqiyatini rivojlantirishning pedagogik, psixologik va texnologik determinantlari 209
Turaboyeva Madinaxon Raxmonjon qizi

O'quvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini mediamatnlar vositasida rivojlantirishga oid xorijiy tajriba tahlili 219
Turdimuratova Aysanem

Искусственный интеллект в преподавании русского языка в узбекоязычной аудитории: возможности, риски и методические решения 224
Мустанов Убайдулла Зулпанович

Shaxs texnologik tafakkuri fenomenining falsafiy-antropologik va gnoseologik talqini 229
Toshpulatova Farida Radjabovna

Lotin tilining zamonaviy tilshunoslikdagi o'rni 234
Shirinkulova Shafoat Malikovna, Rajabova Charos Shavkat qizi

Bo'lajak o'qituvchilar raqamli mediamadaniyatini kasbiy-pedagogik sifat sifatida rivojlantirishning konseptual asoslari 240
Narmanov Alisher Hasanovich

Maktabgacha ta'lim tashkiloti menejerlarining intellektual salohiyatini tashxislashning metodik ta'minotini takomillashtirish 244
Abdumo'minova Lobar Abdujabbarovna

Sun'iy intellekt orqali talabalar kasbiy sifatlarini rivojlantirishning boshlang'ich tushunchalari 249
Normurodov Sherzod Boymurodovich

"Smart o'qish" raqamli platformasi va muallif metodlari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy komponentlarini rivojlantirish 253
Obidova Shohsanam G'anijon qizi

Lingvopoetikada shakl va mazmun birligi xususida nazariy qarashlar 257
Quvonchoy Yusupova

Designing an ESP Coursebook for Architecture Students on the Basis Of VTTSS 262
Sabirova Nilufar Kudratovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyatni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish 266
Xasanova Shaxnoza Toxtasinovna

A Comparative Study of Idiom and Environmental Meaning in the Works of Ernest Hemingway and Tog'ay Murod 272
Zebiniso Allayarova, Malika Bahromova

Maktabgacha ta'limda o'yinga asoslangan ta'limni takomillashtirishning O'zbekiston Respublikasidagi me'yoriy-huquqiy asoslari 277
Farmonov Murodullo Sunnatilloyevich

Обучение русскому языку студентов направления узбекской филологии с использованием искусственного интеллекта: методическая модель 282
Набиева Камиля Азимовна

Bo'lajak tarbiyachilar mediakompitentligini raqamli texnologiyalar vositasida shakllantirish samaradorligini baholash mezonlari va diagnostik vositalari 290
Tavobova Ozoda Farhodovna

Все три брата Лобачевские действительно восприняли талант отца 296
Жумаев Эркин Эргашевич, Аманниязова Бибимариям Пирнияз кызы

Pedagogik tafakkur tarixida fikr tarbiyasi: yondashuvlar va zamonaviy ta'limda qo'llanish imkoniyatlari 302
Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna

Maktabgacha va boshlang'ich ta'limni raqamlashtirish muammolari 306
Raxmatullayeva Malika Bahodir qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish texnologiyalarining pedagogik imkoniyati 310
Imomkulova Ozoda Norboboyevna

Pedagogika mutaxassisligi magistrlarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning interdisiplinar mexanizmlari... 315
Jumaniyazova Go‘zal Baxorovna

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida parametr qatnashgan chiziqli tenglamalarni o‘rganish bo‘yicha ba’zi bir mulohazalar... 319
Musayeva Ziyoda Allayarovna

Bo‘lajak pedagoglarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muammoli ta’lim va keys-stadi metodlarini integratsiyalash... 325
Namozova Barno Navruzovna

Umumta’lim maktablarida formativ baholash orqali o‘quvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish: pisa yondashuvi asosida... 331
Norqulov Furqat Maxmatmo‘minovich

O‘quvchilarda agressiv xulq-atvorni boshqarish va ijtimoiy xulq-atvorni tarbiyalash usullari... 336
Nusratova Setora Dilshod qizi, Sh. U. Nurullayeva

Bo‘lajak pedagoglarni tayyorlashda STEAM texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari... 343
Raxmatullin Rafis Sagitovich, Zaitov Iskander Ravilevich, Ikromova Rano Ubaydullayevna, Qodirova Raxima Rajabovna, Muratbayeva Aliya Paraxatovna, Juman Turonovich

Shaxs psixik taraqqiyotida ruhiy holat modeli mental resurs tizimining zaruriy asosi sifatida... 348
Xudoyberganova Maqsuda Jumaniyazovna

Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining kreativ tafakkurini o‘yin texnologiyalari asosida rivojlantirish metodikasi (TRIZ va milliy xalq o‘yinlari misolida)... 353
Abdusattorova Umida Abdusamad qizi

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida o‘yinga asoslangan ta’limning imkoniyatlari... 359
Ergasheva Muslima Komiljon qizi

Skoliozi bor talabalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi: shaxslararo munosabatlar va emotsional holat xususiyatlari... 362
Nurullayev Abdurashid Ro‘zimboyevich

Imom Abu Homid G‘azzoliy ilmiy-ma’rifiy merosi asosida oliy ta’lim talabalarini ma’naviy-axloqiy tarbiyalashning metodologik asoslarini takomillashtirish... 366
Ochilov Yakub Saydulloyevich

Socio-Psychological Factors in Staff Management in Early Childhood Education... 371
Tursunova Shaxnoza Elmurodovna

Maktabgacha ta’lim tashkilotlari xodimlarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning innovatsion mexanizmlari... 376
Xudoynazarova Feruza Ilxomovna

O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi: yutuqlar, muammolar va istiqbollar... 380
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna

Дидактическая модель развития когнитивных учебных действий младших школьников на языковом, текстовом, интерпретационном и трансформационном уровнях усвоения понятия “имя существительное”... 384
Солохиддинова Фазилатхон Мухиддин кизи

Raqamli jamiyatda shaxs qadriyatlarining rivojlanishida metakognitiv jarayonlarning psixologik roli... 389
Raxmonova Zarifa Ne’matovna

“Maktab maslahatchisi”ning 6 vazifasi: ijtimoiy-pedagogik tahlil... 392
Jumanov Sherzod Saloyevich

4K modeli (kreativlik, kommunikativlik, kollaboratsiya, kritik fikrlash)ning paydo bo‘lishi va pedagogik asoslari... 397
Raximova Shoira Adilbekovna

Methods for Increasing the Effectiveness of Professional Activities of Higher Education Professors and Teachers Using Digital Technologies... 401
Qosimov Jahongir Avlaqulovich

Ta’limda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va metodik asoslari... 406
Sulaymanova Dildora Baxtiyorovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Oliy ta'limda talabalarda pedagogik jarayonlarni boshqarish kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi ... 410
Mamatova Saodat Maxmudovna

Pedagogical Foundations of Developing Digital Culture in Future Teachers:
A Stage-By-Stage Model and Assessment Criteria ... 415
Urazova Surayyo Elmurod qizi

Atom yadrosi va elementar zarralar fizikasi fanidan laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etishda
axborot texnologiyalarining o'rni ... 419
A. I. Raxmanov

Bo'lajak o'qituvchilarni xulq-atvordagi og'ishlarni korreksiyalashga tayyorlashning
suggestiv-pedagogik mexanizmlari ... 425
Shermatova Manzura Ikromjanovna

Теоретические основы развития творческих способностей младших школьников ... 429
Шукурова Н. Х., Джалолова З.

Boshlang'ich sinf musiqa darslarida multimedia vositalari va interaktiv metodlardan
unumli foydalanishning metodik asoslari ... 433
Uralova Farida Ural qizi

O'qituvchining metodik kompetensiyasini rivojlantirishda generativ sun'iy intellektning
metodik imkoniyatlari va etik jihatlari ... 438
Bahodir Sapparovich Khurramov

Xorazm vohasi ziyoratgoh nomlarining boshlang'ich sinf o'quvchilarida odob-axloq qoidalarini
shakllantirishdagi o'rni ... 444
Rajabova Nilufar Egamberganovna, Kuranbayeva Moxigul Umurbek qizi

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida tanqidiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish:
xalqaro yondashuvlar va o'zbekiston tajribasi ... 448
Aripova Iroda Ikrom qizi

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda raqamli transformatsiya va STEAM loyihalarini integratsiyalash ... 453
Ernazarov Alisher Ergashivich, Nargiza Yodgorova

Современные лучевые методы исследования опорно-двигательного аппарата ... 457
Ш. А. Иброхимов

Atom yadrosi va elementar zarralar fizikasi fanidan laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etishda
axborot texnologiyalarining o'rni ... 460
A. I. Raxmanov

Termin va terminologiyaning lingvistik hamda nazariy talqini ... 466
Jo'rayeva Malohat Muhammadovna

Germaniya va niderlandiyada dual ta'lim tajribasi va uni O'zbekistonda maktabgacha ta'lim yo'nalishi
talabalari ta'limida qo'llash imkoniyatlari ... 473
Alovdinova Iroda Botir qizi

Musiqa ta'limining uzluksiz ta'limdagi pedagogik roli va yoshlarning estetik hamda
ijodiy salohiyatini rivojlantirish ... 480
Abdumannonova Nilufar Baxrom qizi

Maktab o'quvchilarining jismoniy faolligini oshirishda sog'lomlashtirish tadbirlarining
nazariy va amaliy ahamiyati ... 484
Alhamova Sayyora Pirmuhammad qizi

Jismoniy tarbiya va sportning zamonaviy rivojlanish bosqichlari va tendensiyalari O'zbekiston tajribasida ... 490
Aslonova Maloxat Akramovna

11-13 yoshli bolalarning oila va jamiyatda munosabat shakllarining pedagogik xususiyatlari ... 495
Aybekovna Usmanova Umida, Datqayeva Feruza Ubaydullayevna

16 yoshli gandbolchilarda tezkorlikni tarbiyalashning pedagogik asoslari ... 498
Do'smatov Zafarbek Anvar o'g'li

Maktab o'quvchilarida ona tiliga hurmat va nutq madaniyatini shakllantirishning pedagogik omillari ... 504
Erkinova Nafisa Sobitjon qizi

Turnik va brus mashqlarining o‘quvchilar qomati va yelka kamari mushaklari rivojiga ta’siri 510
Ibragimov Shuhratbek Iminjonovich

Raqamli ta’limda zamonaviy texnologiyalarning o‘rni 514
Isaqova Mohinur Solijon qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarning raqamli qurilmalardan foydalanishi va jonli muloqoti o‘rtasidagi bog‘liqlik 518
Jumaniyazova Zulfiya Aitbayevna

Maktabgacha tarbiya muassasalari sharoitida bolalarning harakat potensialini maqsadli rivojlantirish texnologiyasi 522
Muxammadova Shahlo Salimjon qizi

Voleybol sportida texnik-taktik tayyorgarlikni takomillashtirishning zamonaviy metodlari..... 527
Normaxmatov Ilxom Zayniddinovich

O‘quvchilarda agressiv xulq-atvorni boshqarish jarayonining asosiy talablari va pedagogik-psixologik asoslari..... 530
Nusratova Setora Dilshod qizi, Sh. U. Nurullayeva

Manzara janri bo‘yicha ijodiy ishlarni badiiy va ekologik mezonlar asosida baholash..... 536
Obidov Bexzod Zokirjon o‘g‘li

Jismoniy tarbiya va sportni raqamlashtirishgning pedagogik imkoniyatlari 540
Pirimova Nargiza Adilovna

Texnika yo‘nalishi talabalarining jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida raqamli vositalar orqali pedagogik nazoratni takomillashtirish..... 545
Ravshanov Bexruz Xasanovich, Mirzayev Olim Saidovich

11–16 yoshli dzyudochilarda umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ilmiy asoslash 549
Sag‘dullayev Zuhriddin Akbar o‘g‘li

Umumta’lim maktablarida o‘quvchilar davomati boshqaruvining zamonaviy tashkiliy mexanizmlari..... 554
Shaxobiddinov Ravshanbek Shamsitdin o‘g‘li

STEAM fanlarni o‘qitishda o‘quvchilarda kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini joriy etishda STEAM ta’limining o‘ziga xos xususiyatlari, metadologik modeli va shart-sharoitlari..... 559
Tursunaliyeva Nazokat Toxir qizi

Jismoniy tarbiya darslarida kompetensiyaviy yondashuv asosida talabalarning harakat faolligini oshirish texnologiyasi 563
Umarova Umida Faxriddin qizi

Kompetensiyaviy yondashuv asosida jismoniy tarbiya darslarida o‘quvchilarni tarbiyalashda pedagogik jarayonlarni tashkil qilish usullari..... 568
Xo‘jamov Temur To‘lqin o‘g‘li

Geografiya fanlarini o‘qitishda iqtisodiy va ijtimoiy kompetensiyalarning o‘rni va ahamiyati 573
Xoliqova Mahbuba Orifjonovna

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘quvchilar kun tartibidagi jismoniy tadbirlarni tashkil etish va o‘tkazish ... 577
Yuldashova Soliha Ergash qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda o‘zini-o‘zi anglashning rivojlanishi..... 582
Zohidova Dilfuza Abdukhalilovna

XORAZM VOHASI ZIYORATGOH NOMLARINING BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA ODOB-AXLOQ QOIDALARINI SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI

Rajabova Nilufar Egamberganovna
Urganch davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasi dotsenti v. b., p. f. f. d. (PhD)

Kuranbayeva Moxigul Umurbek qizi
Urganch davlat pedagogika instituti Ta'lim va tarbiya nazariyasi
va metodikasi (boshlang'ich ta'lim) 2-kurs magistranti

Annotatsiya: O'zbekistonning boshqa viloyatlari singari Xorazm viloyati ham o'zining nafaqat bir necha ming yillik qadimiy tarixi, balki mintaqada butun musulmon dunyosiga mashhur Yusuf Hamadoniy, Shayx Muxtor Valiy, Pahlavon Mahmud, Sulton Uvays bobo, Jilovdor bobo, Oxun bobo kabi tarixiy shaxslar nomi bilan bog'liq muqaddas qadamjolar va ziyoratgohlar yurti sifatida ma'lum va mashhurdir. Butun imon va e'tiqod, vatanparvarlik va insonparvarlik, poklik va halollik, ilm va ma'rifat, adolat va diyonat yo'lida jon fido etgan zotlarning mo'tabar xoklari makon topgan zamingina muqaddasdir. Ushbu maqolada Xorazm vohasi ziyoratgoh nomlarining boshlang'ich sinf o'quvchilarida odob-axloq qoidalarini shakllantirishdagi o'rni ochib berilgan.

Kalit so'zlar: axloq, ziyoratgoh, urf-odatlar, insof, adolat, e'tiqod, poklik, qoida, pir, vatanparvarlik.

Abstract: The Khorezm region, like other regions of Uzbekistan, has not only its ancient history, dating back several thousand years, but also the names of such historical figures as Yusuf Hamadoni, Sheikh Mukhtar Vali, Pakhlavon Mahmud, Sultan Uvais-baba, Jilovdor-baba, Okhun-woman, which are known throughout the Muslim world. It is known and celebrated as the land of associated holy places and shrines. Only the earth is sacred for those who sacrificed their lives for the sake of faith and beliefs, patriotism and humanism, purity and honesty, knowledge and enlightenment, justice and religion. This article reveals the role of the names of pilgrimage sites in the Khorezm oasis in shaping moral and ethical behavior among primary school students.

Key words: morality, shrine, traditions, honesty, justice, faith, purity, rule, feast, patriotism.

Аннотация: Хорезмская область, как и другие регионы Узбекистана, имеет не только свою древнюю историю, насчитывающую несколько тысяч лет, но и имена таких исторических личностей, как Юсуф Хамадони, Шейх Мухтар Вали, Пахлавон Махмуд, Султан Увайс-баба, Джиловдор-баба, Охун-баба, которые известны во всём мусульманском мире. Он известен и знаменит как земля связанных святых мест и святынь. Только земля священна для тех, кто пожертвовал своей жизнью ради веры и убеждений, патриотизма и гуманизма, чистоты и честности, знаний и просвещения, справедливости и религии. В данной статье раскрывается роль названий священных мест Хорезмского оазиса в формировании норм нравственности и поведения у учащихся начальных классов.

Ключевые слова: мораль, святыня, традиции, честность, справедливость, вера, чистота, правило, пир, патриотизм.

KIRISH

Azal-azaldan xalqimiz Alloh taolo va uning Rasulidan tashqari yana aziz avliyolar, donishmand allomalarga e'tiqod va ehtirom bilan yashab kelgan. Ularning hoki poylarini ziyorat etib, ruhiy-ma'naviy madad olganlar. Xalqimiz aziz avliyo va anbiyolarning tabarruk ruhlarini yodlab, ularga duoyu fotiha bag'ishlash orqali o'z qalblarini, vijdonlarini tozalash, hayot tarzlarini to'g'rilik va ezgulik sari muvofiqlashtirishni ham o'ylaydilar. Chunki azaldan valiy insonlarning hayoti, ibratli so'zlari va ezgu amallari bizga ibrat, saboq hamdir.

Bugungi kunda diniy e'tiqodlarga keng yo'l ochilgan, din bizning yangi madaniyatimizning ajralmas qismiga aylanib borayotgan bir paytda, bizga diniy e'tiqod bilan sug'orilgan, Allohni tanishga asoslangan pokiza axloq zarur. Xalqimizning butun tarixi mobaynida sayqallanib ishlangan, asrlardan asrga boyitilib va takomillashib borilgan axloq bugungi va porloq kelajagimizdagi axloqiy qoidalarimizga asos bo'la oladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xorazm vohasidagi qadamjo va ziyoratgohlarning tarixiy, ma'naviy hamda tarbiyaviy ahamiyati ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Tadqiqotlarda ziyoratgohlarning xalq milliy mentaliteti, urf-odatlari va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishdagi o'rni alohida ta'kidlangan [2; 4]. Xususan, Pahlavon Mahmud, Yusuf Hamadoniy, Shayx Muxtor Valiy va Najmiddin Kubro kabi tarixiy shaxslarning hayoti va ma'naviy merosi yosh avlodni vatanparvarlik, halollik, mehr-oqibat va mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash uchun muhim manba sifatida qaraladi [5; 6; 8].

Shuningdek, ziyoratgohlar bilan bog'liq xalqona qarashlar, rivoyatlar va ziyorat odoblari orqali insoniy fazilatlarni shakllantirish masalalari ham o'rganilgan [1; 9].

Mazkur adabiyotlar tahlili Xorazm vohasi ziyoratgoh nomlari va ular bilan bog'liq tarixiy-ma'naviy merosdan boshlang'ich sinf o'quvchilarida odob-axloq qoidalarini shakllantirish jarayonida foydalanish imkoniyatlarini asoslashga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, tavsifiy, tizimli tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Xorazm vohasidagi qadamjo va ziyoratgohlarning tarixiy-ma'naviy ahamiyati, ular bilan bog'liq xalq og'zaki ijodi namunalari, urf-odatlar va axloqiy qadriyatlar ilmiy adabiyotlar asosida o'rganildi. Shuningdek, ziyoratgoh nomlari va tarixiy shaxslarning ibratli hayoti orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida odob-axloq, vatanparvarlik, halollik, mehr-oqibat va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'ularini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari nazariy jihatdan tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbek milliy ma'naviy qadriyatlarining tayanch ustunlaridan biri bo'lgan muqaddas qadamjo va ziyoratgohlar o'zbek mentalitetining tarixiy ildizlarini ochib berishda muhim o'rin tutadi [2]. O'zbek mentaliteti va ziyoratgohlar aslida bir necha ming yillik tarixiy davr mobaynida jamoa-xalq-millat sifatida shakllangan o'zbek millatining milliy ma'naviy qadriyatlaridagi ikki ajralmas, tashkil etuvchi qismlardir. Muqaddas qadamjo va ziyoratgohlar turli xil omillarning mujassam ta'siri natijasida ming yillar davomida shakllandi va madaniy hayotning milliy ma'naviy qadriyatlari sirasida sanalmish muqaddas qadamjo va ziyoratgohlarning milliy mentalitetga ta'sir kuchi vaqt o'tgan sari milliy e'tiqodning in'ikosi, ustuni sifatida doimiy ravishda oshib bormoqda [4].

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam o'z hadislaridan birida "Uch amal: yetimlarning boshini silash, xasta va bemorlarni borib ko'rish, o'tganlarning qabrlarini ziyorat qilish qalbni yumshatadi", deb ta'lim beradi. Ziyoratgohlarga borish, ziyorat qilish xususida ham payg'ambarimiz tomonidan keltirilgan hadislarni yuqorida keltirib o'tdik. Ziyoratgohlar, ya'ni mozorlar real manfaatlarni asos qilgan ommaviy e'tiqodni ifoda etuvchi muqaddas joylar sifatida uzoq tarixiy jarayonlarda ma'naviy ozuqa beruvchi omillar bo'lib, aholining maishiy turmushida o'ziga xos vazifalarni o'tab kelgan.

Xalqimizda bir hikmatli so'z bor: "Qaysi bir mamlakatga borsang, avvalo, uning bozori bilan mozorini ko'r", degan. Mozorni ko'rmoqdan murod shu xalqning ajdodlari kimligini bilish, o'tgan donishmand va fozillariga, tarixiy xotiraga munosabatini kuzatish bo'lib, o'zligini anglagan, muqaddas bilgan xalqda ular azizlashadi. Shuning bilan birga, mozorlar yiroq-yaqindan ziyorat qilish uchun kelgan oz sonli jamoat bilan keng doiradagi jamoat ahlining uchrashish, madaniyat almashtirish nuqtasi sifatida va yoshlarni ruhiy tarbiyalashda juda muhim rol o'ynab kelgan.

Ziyoratgohlarni ziyorat qilishning ham o'ziga xos axloq-odob qoidalari mavjud bo'lib, uni amalga oshirmoqchi bo'lgan shaxs, albatta, bu normalarga amal qilishi shart. Mozorni ziyorat qilish vaqtida undan orqasini o'girib chiqmaslik, mozor ichiga kirayotganda o'ng oyoq bilan salom berib kirish va o'tganlar haqqiga bag'ishlab duoyu fotiha tortish, ziyoratdan so'ng orqasiga o'girilmasdan chiqish singari axloqiy odatlar tufayli aholida qadimdan muqaddas joylarni ziyorat qilishda ma'lum bir axloq me'yorlari mavjud bo'lgan [9].

Ajdodlarimizdan qolgan va bizgacha yetib kelgan hikmatlarda qabrlarni oyoqosti qilmaslik, qo'l bilan silamaslik, qo'l uzatib ko'rsatmaslik, o'pmaslik, mozorni quchmaslik zarurligi yoritilgan. Chunki islom dinida Hajarul Asvaddan, ya'ni qora toshdan boshqa narsani o'pish joiz emas [10]. Bu bilan bog'liq qarashlar o'z navbatida ziyoratgohlar to'g'risidagi axloq kodekslarini ishlab chiqishga zamin yaratdi.

Zero, muqaddas joylarni ziyorat qilish odamlarni harom-harish yo'llardan uzoq yurishga, insofli-diyonatli bo'lishga, o'zidan faqat yaxshilik qoldirish singari xayrli ishlarga undab kelgan. Ularda tarbiya, odob-axloq, o'zaro do'stona munosabatlar, qarindosh-urug'chilik, ota-ona va farzandlarining haq-huquqlari, mehr-oqibat, halollik, adolat singari insoniy qadriyatlarni ulug'lashga undab kelgan.

Aholi o'rtasida qadimgi davrdan to hozirgi kungacha axloq me'yorlariga amal qilmagan kishilarni mozorning o'zi jazolashi haqida qarashlar mavjud. Muqaddas mozorlarga qarab tuflash yoki yomon so'z aytish, ayniqsa, u yerlarda yozilmoqlik katta gunoh deb qaralgan. Kimki bu taqiqlarga amal qilmasa, tez orada ziyon topishiga ishonganlar [1]. Xalq orasida bularga misollar juda ko'p uchraydi.

Ziyoratgohlarga kelayotgan har bir ziyoratchi dastlab o‘zining ustki kiyim-boshiga e’tibor bergan. Avvalo, bu bosh kiyimlari bilan bog‘liq bo‘lgan. Bosh kiyimsiz ziyoratgohga borilmagan. Bu o‘rinda ayollar uchun ro‘mol, erkaklar uchun asosan do‘ppi bosh kiyimi bo‘lib xizmat qilgan. Bosh kiyimsiz borish muqaddas mozorga nisbatan hurmatsizlik belgisi hisoblangan. Muqaddas joylarga ziyorat uchun borishga xos bo‘lmagan kiyimlar asosan shariatga mos kelmaydigan kiyimlar nuqtayi nazaridan kelib chiqqan bo‘lib, ular avratni berkitmaydigan kiyimlardir va bu kiyimlarni kiyib ziyoratga borish muqaddas joyga nisbatan hurmatsizlik belgisi sifatida qaralgan [9, B. 9–10]. Shulardan kelib chiqib, ziyoratgohlarga boruvchi ayollar ko‘ylak va lozim kiyishi, boshida ro‘moli bo‘lishi joiz hisoblangan.

Shuningdek, qadamjo va ziyoratgohlarda xalq ruhiyati ifodalangan bo‘lib, ularda asrlardan asrlarga o‘tib kelayotgan afsona va rivoyatlar, turli hikmatli hikoyatlar xalq og‘zaki badiiy ijodining namunasi sifatida ma’naviy merosimizning uzviy qismini tashkil etadi.

Xorazm vohasi qadim zamonlardan buyon o‘zining muqaddas maskanlari, avliyo-anbiyolari, qadamjolari bilan mashhur bo‘lib kelgan. Binobarin, Xorazmdagi mavjud me’moriy obidalar ichida ziyoratgohlar bilan bog‘liq yodgorliklar, jumladan, Said Allovuddin, Pahlavon Mahmud, Uch avliyo bobo, Avliyo Abdol bobo va Xaris bobo (Xiva), Shayx Muxtor Valiy (Yangiariq), Usmon Said (Gurlan), Jon Xo‘roz bobo, Shahobuddin Xo‘ja bobo (Urganchda) kabi ziyoratgohlar alohida o‘rin tutadi [8]. Chunonchi, vohaning qadimiy shaharlari Xiva, Hazorasp, Xonqa va Yangiariq tumanlaridagi mavjud XVIII asr oxiri – XX asr boshlariga mansub masjid va madrasalarning asosiy qismi ham aynan muqaddas mozorlar asosida bunyod etilgan.

Shu sababdan muqaddas ziyoratgohlarni o‘rganish bir vaqtning o‘zida me’moriy obidalar tarixini tadqiq etishda yaqindan yordam beradi. Shu bilan birga, xalqimizning ko‘p asrlik e’tiqodiy qarashlari, urf-odatlari va an’analari hamda moddiy madaniyatining nodir namunalarini o‘zida saqlab kelayotgan ziyoratgohlar me’morchilikning asriy va an’anaviy jihatlarini o‘zida mujassamlashtirgani bilan ham keyingi davr me’morchiligi uchun mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Binobarin, qadamjo va ziyoratgohlar azaliy qadriyatlarimizning asl namunalarini va an’anaviy milliy urf-odatlarimizni ham o‘zida mujassamlashtirgan.

Qadamjo va ziyoratgohlarning har biri ma’lum bir tuman, qishloq va mahallalarda yashovchi mahalliy aholi turmushida hamda ularning diniy qarashlarini ifodalovchi maskan sifatida o‘rin tutadi. Xorazm vohasi xalqlarida qadimgi davrlardan boshlab insonlar hayotidagi eng muhim voqealarning aksariyati muqaddas joylarni ziyorat qilishning samarasi sifatida e’tirof etib kelingan va maishiy hayotdagi shaxsiy muammolar bilan bog‘liq e’tiqod shakllari asrlar davomida shakllanib, mental qiyofa kontekstidagi boshqa muhim jihatlarga, jumladan, ona yurt, ota-bobolar ruhi pokiga e’zoz va hurmat odobining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatgan.

Yoshlarni vatanparvarlik, mardlik ruhida tarbiyalashda qadamjo va ziyoratgohlarning roli juda katta bo‘lgan. Vatanni dushmanlardan himoya qilish uchun jonini bergan yoshlarda Vatanga sadoqat va mardlik tuyg‘ularining yorqin timsoli bo‘lgan Shayx Najmiddin Kubroning maqbarasi Turkmaniston Respublikasidagi Ko‘hna Urganch shahrida joylashgan. Bu zotning muborak nomi asrlar osha buyuk ibrat namunasi bo‘lib qoladi. Bunga Shayxning “Ona Vatan yo‘lida, Vatanni himoya qilayotib shahodat jomini no‘sh aylash – Alloh visoliga yetishmoq bilan barobardir” degan purma’no so‘zlari yaqqol misol bo‘la oladi [6].

Mamlakatga dushman hujumlari sodir bo‘lgan mahalda aholini Vatan himoyasiga chorlash maqsadida muqaddas mozorlarning aholi orasidagi mavqeidan foydalanilgan. Jumladan, Yusuf Hamadoniy (Shovot tumani), Pahlavon Mahmud (Xiva tumani), Sulton Uvays (Ellikqal’a) ziyoratgohlari shular jumlasidandir.

Yoshlardagi saxovat, mehr tuyg‘usini uyg‘otishda qadamjo va ziyoratgohlarning roli juda muhimdir. Chunonchi, ziyoratchilar avliyolar mozorlarini ziyorat qilar ekanlar, avliyolardagi saxovat, mehr-muruvvat singari ezgu tuyg‘ularning o‘zlarida ham mujassam bo‘lishiga intilganlar. Masalan, Xiva xonlari jang-u jadallardan oldin muqaddas joylarni ziyorat qilganlar, ulardan madad so‘raganlar va xayr-ehson qilganlar. Jumladan, xonlardan Muhammad Rahimxon I va Sayyid Muhammadxonlar turkman qabilalari bilan bo‘lgan kelishmovchiliklarni hal qilish jarayonida Ismomut ota ziyoratgohini ziyorat qilganliklari asarlarda keltirib o‘tilgan.

Qo‘ng‘irotlar sulolasidan bo‘lgan Xiva xonlari ma’rifatparvar shoir Pahlavon Mahmudga nisbatan hurmat va ehtiromini bajo keltirib, uni o‘zlarining piri, madadkori deb e’tiqod qilganlar. Pahlavon Mahmud maqbarasi XIX asr davomida va XX asr boshida Xiva xonlari Qo‘ng‘irot sulolasining go‘rxonasi deb ham e’zozlangan [5]. Maqbara atrofida Xiva xonlaridan Abulg‘ozixon, Anushaxon, Shohniyozxon, Muhammad Rahimxon I va boshqalar ham o‘z vasiyatlariga ko‘ra dafn qilinganlar.

Chor Rossiyasining istilochilik yurishlari vaqtida, bolsheviklarning davlat tepasiga kelgan vaqtda mahalliy ruhoniylar va eshonlar Taxtada joylashgan Ismomut ota ziyoratgohi istiqlolchilik harakati namoyandalari yashiringan joy bo‘lgan va ular xalqni bolsheviklarga qarshi “muqaddas urushga” chorlagani to‘g‘risida ma’lumotlar mavjud. Hatto istiqlolchilik harakatining namoyandalaridan biri bo‘lgan Junaidxon bu ziyoratgohni o‘z rezidensiyasiga aylantirgani to‘g‘risida ma’lumotlar keltirilgan.

Qadamjo va ziyoratgohlar yoshlardagi sadoqat, vafodorlik va poklik tuyg‘ularining shakllanishida ham ijobiy rol o‘ynaydi. Masalan, Xiva tumanidagi Bibi Xojar, Bibi Mushkulukushod, Bibi Robiya, Xonqa tumanidagi Gullibibi, Qo‘shko‘pir tumanidagi Qiz bibi momo singari mozorlarni ziyorat qilishda avliyo ayollarning o‘z eriga sodiqligi va sevgan yoriga vafodorlik, poklik xislatlarini eshitib, ulardan o‘rnak olishga intilganlar.

Yoshlarda mehnatsevarlik xislatlarini kuchaytirishda qadamjo va ziyoratgohlardagi avliyolar kultining roli muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, Xivadagi Pahlavon Mahmud ziyoratgohini ta’kidlab o‘tish mumkin. Chunki Pahlavon Mahmud nafaqat polvon, buyuk faylasuf, shoir, balki hunarmand po‘stindo‘z usta bo‘lganini bilamiz. Ulug‘ zotlarning avliyolik darajasiga yetishida tinimsiz mehnat yotganligi bois aholi o‘rtasida mehnatga bo‘lgan munosabat avliyolar hayotiga taqlidiy ravishda kechgan. Bu qarashlar Bahouddin Naqshbandning “Dil ba yoru, dast ba kor” shioriga hamohang holida olib borilgan.

Muqaddas mozorlar bilan bog‘liq xalq qarashlarida, avvalo, poklik bosh mezon bo‘lib, birovlar haqiga ko‘z olaytirmaslik, fohishabozlik, ichkilikbozlik kabi qabih ishlar qattiq qoralangan. Qadamjo va ziyoratgohlar xalqning e’tiqodini, qadriyatini asrashni, o‘tganlar ruhini unutmaslikni ta’minlovchi muhim vosita hamdir.

Shuningdek, ulug‘lar hoki sanaladigan muqaddas maqbaralar qarshisida nafaqat sig‘inish, balki qasamyod qilish o‘z vaqtida odatga aylangan. Misol sifatida: “1910 (1228) yilning 17 (sha’bon oyining 26-kuni) avgustida Pahlavon Mahmud maqbarasida Xiva xoni Said Isfandiyorxon qasam ichib, yig‘ilganlarga shunday degan: “Polvon Ota ruhi bilan ont ichib, qasamyod qilamanki, agar shariatga shak keltiruvchi biron-bir noma’qul harakatlarimni sizlar payqab yetkazmasangizlar, barcha qilgan gunohlarim sizlarning zimmangizga tushgay” [3].

Insonlarni yaxshilikka yetaklashda juma kuni muhim rol o‘ynab, hafta kunlari orasida ajralib turadigan, “kunlarning sayyidi” deb nom olgan kun hisoblanadi. Bu kunda musulmonlar chiroyli kiyimlarni kiyib, xush-bo‘y atirlarni sepib, masjidga boradilar va juma namozini o‘qiydilar. Shuningdek, yaqinlarining hollaridan xabar oladilar, kasallarni ziyorat qiladilar va shu kabi savob ishlarni ko‘proq bajarishga harakat qiladilar [7, B. 221].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Qadamjo va ziyoratgohlardagi avliyolar kultiga e’tiqod qilish odamlarni harom-harish yo‘llardan uzoq yurishga, insofli-diyonatli bo‘lishga, o‘zidan faqat yaxshilik qoldirish singari xayrli ishlarga undab kelgan. Ularda tarbiya, odob-axloq, o‘zaro do‘stona munosabatlar, qarindoshlar, ota-ona va farzandlarning haq-huquqlari, mehr-oqibat, halollik, adolat singari insoniy, milliy qadriyatlarni ulug‘lashga undab kelgan [2, B. 43–47].

Keltirilgan ma’lumotlardan ko‘rinib turibdiki, aholi uchun qadamjo va ziyoratgohlar asrlar mobaynida mental tafakkurni shakllantirishda asosiy vosita sifatida o‘ziga xos ma’naviy tarbiya maskani bo‘lib xizmat qilgan. Ayniqsa, yoshlar tafakkurida tabiatga, Vatanga bo‘lgan mehr-muhabbatni o‘stirishda, oliy tuyg‘ularni shakllantirishda muhim omil bo‘lib, ma’naviy qadriyat sifatida katta ahamiyat kasb etadi.

Shular bilan bir qatorda, bugungi kunda esa qadamjo va ziyoratgohlarni tavof qilish xalqimiz uchun o‘tganlar ruhini shod etish, o‘z ezgu niyatlarining ro‘yobga chiqishiga umid bog‘lash kabi optimistik xislatlarini o‘zida namoyon etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Абдулаҳатов Н. Азимов В. Олтиариқ зиёратгоҳлари. - Тошкент., 2005. - Б.14
2. Абдулаҳатов Н.У. Зиёратгоҳлар ва ўзбек ментал тафаккурининг шаклланиши // Фарғона Давлат университети илмий хабарлари., 2006. № 4. - Б. 43-47.
3. Абдулла Абдурасулов. “Хива” . - Тошкент. “Ўзбекистон” нашриёти., 1997. Б.49
4. Гаюпова Ш.М. Ўзбек миллий менталитетининг шаклланишида муқаддас қадамжолар ва зиёрагоҳларнинг роли.//Ўрта Осиёда анъанавий ва замонавий этномаданий жараёнлар. - Тошкент., 2005 . Б. 94
5. Гулямов Я.Г. Памятники города Хивы. Труды Узбекистанского филиала АН СССР. - Тошкент.: “Фан”., 1941. С.24.
6. Замира Исоқова. Шайх Нажмиддин Кубро. Тошкент.,2011.Б.41
7. Диншунослик асослари ўқув қўлланма. “Тошкент ислом университети” нашриёт-матбаа бирлашмаси Тошкент - 2013.
8. Маньковская Л.Ю. Булатова В.А. Памятнике зодчества Хорезма. - Тошкент. , 1978. - С.79-82.
9. Мирзо Аҳмад Хушназар. Қабристон зиёрати одоби. - Тошкент.: “Мовароуннаҳр” нашриёти., 2005. Б.9-10
10. Ҳикмат дурдоналари. - Тошкент.: “Меҳнат” нашриёти., 1993. Б.21

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(4)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.